



JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Elin Denker

BBIC och förvaltningsrätten

Är barnets bästa i centrum?

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Hanna Pettersson

Termin: HT 2013

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Frågeställning och syfte	5
1.3 Metod och material	6
1.4 Avgränsning	7
1.5 Tidigare forskning	7
1.6 Disposition	8
2 RELEVANT LAGSTIFTNING	9
2.1 Socialtjänstlagen	9
2.2 Lagen om vård av unga	9
3 BBIC – BARNNS BEHOV I CENTRUM	12
3.1 Inledning	12
3.2 Grundprinciperna	12
3.3 Metoden	14
3.4 Triangeln	15
3.5 Dokumentation	17
3.6 Resultat	18
4 RELEVANT PRAXIS	20
4.1 Inledning	20
4.2 Förvaltningsrätternas bedömningsgrunder	20
4.2.1 Falun	20
4.2.2 Göteborg	22
4.2.3 Härnösand	24
4.2.4 Jönköping	24
4.2.5 Karlstad	25
4.2.6 Linköping	26
4.2.7 Luleå	27
4.2.8 Malmö	28
4.2.9 Stockholm	28
4.2.10 Umeå	28
4.2.11 Uppsala	29
4.2.12 Växjö	29
5 ANALYS	30
5.1 Sammanfattning av BBIC-metoden	30
5.2 Sammanfattning av förvaltningsrätternas metod	31
5.3 Jämförelse	33

5.4 Slutsats och reflektioner	35
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	38
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	41

Summary

This thesis is a study of the methods used by the Municipal Social Welfare Committee and the Administrative Courts when assessing if there is a need for compulsory care taking of children in accordance to The Care of Young Persons (Special Provisions) Act (LVU).

The National Board of Health and Welfare has established a model, BBIC (in rough, the child's need in focus), to make the assessments regarding taking children into care a more uniform system. The model, or perhaps better rephrased to as *the method*, is structured by; a number of fundamentals, the Triangle, forms, routines and meetings.

The method used by the Administrative Courts is based on the elements established in the legislation and the legislative history.

At first the methods seem quite different, due to their diverse structures. However when studying the contents more thoroughly the realization of the many similarities intrigues. The elements established in the legislation are also the underlying interests behind the BBIC method.

In accordance with what has been stated, there is no reason of supposing that the Rule of law is breached due to the fact that non legally trained personnel make decisions based on legislation.

Sammanfattning

I uppsatsen undersöks metoderna socialnämnd och förvaltningsrätt använder för att bedöma behovet av omhändertagande av barn då det finns skäl att anta att ett behov av vård föreligger enligt LVU.

Socialstyrelsen har tagit fram en modell, kallad BBIC (barns behov i centrum) för att skapa ett enhetligt system för landets socialtjänster att arbeta efter när det kommer ärenden gällande barn. BBIC-metoden bygger på ett antal grundprinciper, den s.k. triangeln samt formulär, rutiner och möten.

När det kommer till huruvida förvaltningsrätterna arbetar utifrån en metod går en sådan att urskönja från de rättsfall som studerats. Metoden bygger på de rekvisit som ställs upp i lagstiftningen men grundas även på en del andra omständigheter som är av vikt för bedömningen i det enskilda fallet.

Vid en första anblick skiljer sig metoderna mycket åt men vid närmare granskning framträder en rad likheter när det kommer till metodernas bedömningsgrunder. De rekvisit som uppställs som grunder för bedömning i lagstiftningen och som domstolen använder sig av får anses motsvaras av de intressen som utgör grunden i BBIC-metoden och som ligger till grund för bedömningar utifrån denna.

Slutsatsen utifrån detta är att rättssäkerheten upprätthålls trots det faktum att även icke-juridiskt utbildad personal arbetar med avgöranden som grundar sig i lagstiftning.

Förord

Barns utsatthet är ett ämne som troligtvis berör de allra flesta människor, åtminstone i ett land som Sverige. När man talar om denna utsatthet är det nog dock många som blickar utåt i världen och tänker på fattiga länder i andra världsdelar eller åtminstone på andra mindre välbärgade länder. Få tänker säkert på att utsatta barn finns runt knuten i alla kommuner, barn med en skadlig hemmiljö som lever otrygga liv.

Jag har sedan jag tog studentexamen arbetat med barn i olika typer av verksamheter och inser hur mycket de påverkas av miljön runt om kring dem, hur utsatta de är om ingen vuxen som skyddar och vårdar dem finns där. För mig är det så otroligt viktigt att alla barn får chans till en barndom och en trygg sådan i en miljö där de kan utvecklas till starka välmående individer. Jag är oerhört tacksam för att jag har juridiken som redskap för att kunna ha en möjlighet att se till att det kan bli så.

Jag skulle vilja rikta ett tack till min handledare Hanna Pettersson som varit till hjälp under arbetet och kommit med många kloka kommentarer samt bidragit med ett väldigt öppet synsätt. Dessutom förtjänar min sambo, Carl, ett hjärtligt tack för tålmod, uppmuntran och piska under arbetets gång. Tack även till min familj och mina vänner för all uppmuntran ni gett.

Förkortningar

Barnkonventionen	FN:s konvention om barnets rättigheter (CRC)
BBIC	Barns behov i centrum
EKMR	Europakonventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna
FB	Föräldrabalken
FN	Förenta Nationerna
HFD	Högsta Förvaltningsdomstolen
LVU	Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga
SoL	Socialtjänstlag (2001:453)
SÖ	Sveriges internationella överenskommelser

1 Inledning

1.1 Bakgrund

För att skapa en enhetligare bedömning när det kommer till sociala ärenden gällande bland annat omhändertagande av barn har Socialstyrelsen tagit fram en modell, BBIC-modellen. Denna modell bygger på ett system av grundläggande principer och formulär som ska göra det enklare för socialhandläggare att arbeta likadant från fall till fall men också från kommun till kommun. Dock finns inget krav för kommuner eller socialnämnder att använda sig av modellen. Det finns ett licenskrav, ett slags godkännande som ska ges av Socialstyrelsen, för att få tillämpa modellen. Licensen kan dras in om Socialstyrelsen finner att licenstagaren inte lever upp till det som BBIC står för.¹

Med bakgrund av detta blev jag nyfiken på hur denna metod överensstämmer med lagstiftningen (LVU) samt huruvida förvaltningsrätterna också har en metod för avgörande av denna typ av mål och i vilken mån de här metoderna i så fall stämmer överens eller skiljer sig åt.

1.2 Frågeställning och syfte

Syftet med undersökningen är att söka ta reda på hur socialnämnd och förvaltningsrätt arbetar vid ärenden som avser omhändertagande av barn utifrån 2 § LVU. Det torde vara av vikt att dessa myndigheter arbetar på ett likvärdigt sätt och utifrån samma grunder för att uppnå rättssäkerhet för alla inblandade i denna typ av mål.

Den första frågeställningen är hur socialnämnd respektive förvaltningsrätt arbetar med denna typ av mål. Vilka bedömningsgrunder/metoder använder de sig av?

¹ <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/licens>

Vidare vill jag undersöka hur ”barnets bästa” tillgodoses i processen. Hur motiveras barnets bästa i dessa ärenden? Hur barnet påverkas måste vara något av de viktigaste intressena att ta hänsyn till i denna typ av ärende.

Den genomgripande frågeställningen får anses vara om det innebär problem att icke-jurister tolkar respektive praktiserar lagen i detta fall. Använder sig domstol och socialnämnd av samma metod och/eller bedömningsgrunder?

1.3 Metod och material

Jag har använt mig av rättsvetenskaplig metod samt ett kritiskt förhållningssätt utifrån vilka jag försökt att på ett objektiva sätt utifrån flera olika typer av källor få fram hur bedömningar av socialnämnd och förvaltningsrätt ser ut och går till.

Jag har använt mig av lagstiftning och kommentarer för att få fram vad domstol och myndighet har att förhålla sig efter. Jag har även använt mig av litteratur och information från Socialstyrelsen för att ta reda på hur BBIC-modellen fungerar samt rättsfall för att söka ta reda på förvaltningsrätternas bedömningsätt.

Vad gäller rättsfallen har jag valt att begränsa mig till sådana fall som rör omhändertaganden enligt 2 § LVU, de så kallade miljöfallen, samt avgöranden från år 2013. Att jag endast valt att använda avgöranden från förvaltningsrätt beror på att jag ville ha så många avgöranden som möjligt att utgå ifrån från en och samma instans (då det krävs prövningstillstånd för prövning i kammarrätt och HFD). Rättsfallen är slumpvis valda utifrån de uppställda preferenserna.

Vad gäller litteratur om BBIC har jag valt att använda mig av en bok skriven i samverkan med Socialstyrelsen, *BBIC i praktiken – att knäcka koden*. Boken är skriven som en typ av handbok och är därför bra för att förklara hur metoden fungerar. I övrigt har jag använt mig av litteratur som behandlar socialt arbete och begreppet barnets bästa. Jag har också tagit del av en forskningsrapport från 2011 som följer upp arbetet med BBIC som handläggningssystem i Nordvästra Stockholm.

1.4 Avgränsning

Det vore intressant att även jämföra resultaten av socialnämndens och förvaltningsrättens beslut men det finns flera svårigheter med detta. Bland annat så kan jag inte med tillräcklig enkelhet för omfattningen av denna uppsats få tillgång till det material jag skulle behöva för en sådan jämförelse. Jag har inte tillgång till socialnämndernas utredningar utan egentligen bara de beslut som de kommit fram till och sammanfattningen av varför de fattat beslutet. Därför kan jag endast utgå ifrån de bedömningsgrunder som socialnämnden använder sig av. Jag har valt att använda BBIC-modellen som utgångspunkt för socialnämndens bedömningsgrunder även om jag är medveten om att den inte används av alla sociala myndigheter. Det hade varit ett alldeles för omfattande arbete att undersöka hur varje socialnämnd arbetar varför jag valt att utgå från BBIC-modellen. Undersökningen kan därmed endast visa på hur BBIC-modellen förhåller sig till hur förvaltningsrätterna för sina resonemang för att komma fram till ett beslut.

1.5 Tidigare forskning

Vad gäller BBIC så finns det en rad forskningsrapporter som tar upp ämnet om bland annat hur metoden fungerar och vilka effekter den har för till exempel ett förbättrat barnperspektiv.² Det har också gjorts en del studier bland annat två stycken av filosofie doktor Bodil Rasmusson vid socialhögskolan i Lund där hon har tar upp barnperspektivet och barns delaktighet i utredningar med utgångspunkt i BBIC samt en studie där hon undersöker BBIC som ett nytt utredningsredskap.³

Vad gäller BBIC i förhållande till domstol har jag inte kunnat finna någon tidigare forskning.

² Eklundh; Matscheck (2012). Gustafsson; Ångman (2012). Enell (2009).

³ Rasmusson (2004) och (2006).

1.6 Disposition

Uppsatsens disposition ser ut som så att den första delen är en beskrivning av den mest relevanta lagstiftningen. Efter det kommer en sammanställning av vad som menas med barnets bästa inom svensk och internationell lagstiftning. Därefter följer två kapitel som berör socialnämndens respektive förvaltningsrättens bedömningsprocesser. Hela undersökningen avslutas därefter med en analys där uppsatsens frågeställningar besvaras och eventuella problem belyses varefter följer käll- och litteraturförteckning samt en förteckning över undersökta rättsfall.

2 Relevant lagstiftning

2.1 Socialtjänstlagen

5 kap. § 1 – 3 Socialtjänstlagen⁴ reglerar särskilda bestämmelser för barn och unga. Det som stadgas är vilka olika skyldigheter socialnämnden har att uppfylla när det kommer till barn och ungas uppväxtförhållande och liknande. Framför allt 5 kap. 1 § reglerar det som är mest intressant för denna undersökning. I bestämmelsen stadgas de uppgifter som socialnämnden har för att se till att barn och unga har eller får en trygg uppväxtmiljö. Paragrafen innehåller flera olika punkter som reglerar olika situationer där nämnden bör agera. Det gäller bland annat situationer som att motverka missbruk hos unga, se till att barn och unga med särskilda behov får det stöd de behöver och så vidare. I femte satsen i paragrafen regleras socialnämndens möjlighet att besluta om vård av barn och unga utanför hemmet för att se till att dessa inte riskerar att utvecklas ogynnsamt. Den typen av vård som avses är sådan som framgår av 6 kap. 2 § SoL, alltså antingen familjehem eller hem för vård eller boende. Målsättningen är dock att socialnämnden och hemmen ska arbeta i samförstånd.

Av 1 kap. 2 § SoL framgår att beslut och åtgärder som rör barn ska fattas med hänsyn till barnets bästa. Bestämmelsen korresponderar med artikel 3 i barnkonventionen.⁵

2.2 Lagen om vård av unga

Under vilka förhållanden som vård av barn och unga ska ske regleras i Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga⁶. För att vård enligt LVU ska bli aktuellt gäller att vård inte kan ges med samtycke antingen av barnets vårdnadshavare eller, då barnet fyllt 15 år, av denne själv.⁷ Den vård som bereds enligt LVU är såldes någon typ av ”tvångsvård” och lagen kan

⁴ Förkortas SoL.

⁵ Lundgren, Lars; Thunved, Anders. Kommentar till 1 kap 2 § SoL (Zeteo).

⁶ Förkortas LVU.

⁷ 1 § st. 2 LVU.

ses som ett komplement till bestämmelserna om vård i SoL, som således bygger på frivillighet.⁸

Utgångspunkten för beslut enligt LVU ska vara barnets bästa vilket framgår av 1 § femte stycket. Vad som menas med barnets bästa i det här sammanhanget ska tolkas i enlighet med artikel 3 i FN:s Barnkonvention. Rent konkret innebär det att inga beslut får fattas som inte kommer att förbättra barnets situation. LVUs tillämpning ska också ske i ljuset av artikel 8 EKMR avseende rätten till privat- och familjeliv.⁹

I 2 § LVU regleras under vilka omständigheter som beredande av vård är aktuellt på grund av förhållanden i den unges hemmiljö, så kallade ”miljöfall”. Det rör sig om fall då det på grund av psykisk eller fysisk misshandel, brister i den unges omsorg, otillbörligt utnyttjande eller något annat förhållande i hemmiljön som kan vara skadligt för den unge eller påverka denna negativt. Lagrummet är således inte uttömmande utan lämnar utrymme för andra situationer då vård kan bli aktuellt. Exempel på sådant förhållande kan vara där en förälder lever i sjuklig symbios med barnet eller inte alls knyter an till detta. Det kan också syfta till någon annan än föräldern, t ex en annan vuxen så som förälderns sambo.¹⁰

Det framgår vidare av bestämmelsen att det ska finnas ”påtaglig risk” för att den unge lider skada. Det ska alltså finnas konkreta fakta och bedömningen kan inte grundas på lösa antaganden eller på den grund att det föreligger ringa risk för skada. Ett tydligt vårdbehov måste finnas för att ett ingripande enligt lagen ska vara möjligt.¹¹

Vård enligt LVU kan endast meddelas av förvaltningsrätten efter ansökan av socialnämnden.¹²

Tidigare har barnets egen åsikt inte varit av något större intresse för tvångslagstiftningen men 2003 infördes ett tillägg i 1 § 1 st. LVU för att stärka barnperspektivet, nämligen att bestämmande av insatserna för

⁸ Fahlberg (2012), s. 108.

⁹ Clevesköld, Lars, kommentar till 1 § femte stycket LVU (Karnov), punkt 6. Lundgren, Lars; Thunved, Anders. Kommentarer till 1 § LVU (Zeteo).

¹⁰ Norström; Thunved, 2010, s. 337.

¹¹ Lars Clevesköld, kommentar till 2 § LVU (Karnov), punkt 13. Norström; Thunved, 2010, s. 335.

¹² 4 § LVU.

vårdens genomförande ska göras med ”respekt för den unges människovärde och integritet”:¹³

En annan viktig bestämmelse som ger barnet större rättigheter i ärenden av detta slag är 36 § där det framgår att barnet ska ha rätt till insyn och att yttra sig över ärendet. Betydelsen av den unges åsikt ska bedömas i förhållande till dennes ålder och mognad. Om den unge är över 15 år har han eller hon rätt att föra sin egen talan.

¹³ Singer (2012), s. 216.

3 BBIC – barns behov i centrum

3.1 Inledning

I 11 kap. SoL finns bestämmelser som hur socialtjänstens utredningsförfarande ska gå till. Dock finns det inga bestämmelser om hur sociala myndigheter i praktiken ska gå tillväga eller arbeta. Eftersom socialnämnden är en kommunal myndighet kan detta därför leda till att bedömningen från fall till fall men framför allt från kommun till kommun ser väldigt olika ut.

BBIC är ett slags dokumentationssystem som tagits fram av Socialstyrelsen (som också är tillsynsmyndighet för socialtjänsten) för att skapa enhetlighet mellan socialnämnder och därmed också en ökad rättssäkerhet. BBIC är dock inget obligatoriskt system utan något som kommuner och socialnämnder själva kan ansöka om att få licens för att arbeta efter.¹⁴

3.2 Grundprinciperna

Det finns nio grundprinciper som ligger till grund för BBIC-modellen. Dessa är framtagna med hänsyn till svensk barnvårdsforskning, lagstiftning och praxis, men bygger till stor del på engelsk forskning som sedan anpassats till svenska ”förhållanden”. *Barnets bästa* är en överordnad princip som alltid ska vara i beaktande i arbetet samt utredas och redovisas. Grundprinciperna är: 1) barn och unga i centrum, 2) teoretiska utgångspunkter, 3) likvärda möjligheter för alla barn, 4) samarbete med barn och deras familjer, 5) samverkan mellan myndigheter vid utredning och bedömning av insatser, 6) identifiera resurser och brister, 7) insatser under utredningens gång, 8) utredningen som utgångspunkt för planering, och 9)

¹⁴ <http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/licens>

uppföljning av insatser samt kunskap och beprövad erfarenhet.¹⁵

Den första grundprincipen, barn och unga i centrum, är ett sätt att inkorporera det stärkta lagstiftningsskyddet för barns intressen som växt fram i Sverige under de senaste åren. Grundprinciperna bygger som tidigare nämndes på bland annat lagstiftning. Barnets bästa ska beaktas i allt barnavårdsarbete och för att uppfylla detta måste socialtjänsten utveckla metoder och strategier för att kunna leva upp till detta.¹⁶

De teoretiska utgångspunkterna (2)) bygger på idén att barnets utveckling är en del i ett sammanhang och att varje bedömning ska utgå från flera faktorer, nämligen barnets behov, föräldrarnas förmåga samt familj och miljö. Detta är en så kallad utvecklingsekologisk syn. Det finns dock även andra faktorer som kan spela in, till exempel när barnet blir äldre blir kompisar och kanske andra vuxna såsom lärare en viktigare del av deras tillvaro. Även sådana aspekter kan vägas in för att få en helhetsbild.¹⁷

Vad som menas med principen likvärdiga möjligheter för alla barn (3)) är att socialtjänsten ska arbeta för att identifiera problem och behov i varje enskilt fall. Alla barn ska således inte behandlas lika utan ska bemötas med förståelse och kompetens för att identifiera hur man på bästa sätt kan skapa förutsättningar för just det barnet att klara vuxenlivet.¹⁸

Samarbetet (4)) är en viktig komponent för att öka möjligheterna till att kunna ge bra stöd och göra en bra utredning. Insyn och medverkan för barn och föräldrar är därför en del i arbetet.¹⁹

Samverkan mellan myndigheter (5)) är oerhört viktigt för att kunna få en helhetssyn av barnets situation. Då barnet kommer i kontakt med olika verksamheter, bland annat vad gäller hälsa, barnomsorg och skolgång är det också av vikt att dessa verksamheter samverkar om ett barn far illa eller riskerar att fara illa.²⁰

Identifiering av resurser och svårigheter (6)) syftar till att få ett allsidigt utredningsunderlag. Många gånger kanske problem får allt för stor betydelse

¹⁵ Dahlberg; Forssell (2013), s. 13 ff.

¹⁶ Dahlberg; Forssell (2013), s. 14.

¹⁷ Dahlberg; Forssell (2013), s. 15-16.

¹⁸ Dahlberg; Forssell (2013), s. 18.

¹⁹ Dahlberg; Forssell (2013), s. 18-19.

²⁰ Dahlberg; Forssell (2013), s. 19-20.

då det egentligen inte har någon påverkan på barnet. Alla aspekter ska finnas med för att kunna göra en så bra utredning som möjligt.²¹

Med insatser under utredningens (7)) gång menas att utredningen ska ses som en ”utvecklingsstödande process”. Bara genom att en utredning görs kan förändringar komma till stånd genom att barn och föräldrar får insikt och kunskap om eventuella problem. Det kan också vara så att omedelbara åtgärder kan behöva göras utan att en utredning är färdig för att skydda ett barn som far eller riskerar att fara illa.²²

Med utredningen som utgångspunkt för planering och uppföljning av insatser (8)) menas att behoven som identifierats i utredningen ska vara premisser för planeringen av insatserna. Det som framkommit i utredningen ska således alltid vara utgångspunkt för det fortsatta arbetet, utredningen är det underlag som finns till hands för att se vilka behov för förändring och arbete som finns.²³

Den sista grundprincipen belyser att det sociala arbetet ska bygga på kunskap och beprövad erfarenhet (9)), detta i form av relevanta forskningsrön, tillsynsmyndighetens granskningar och undersökningar, normerande riktlinjer och praktisk vägledning samt nationell och lokal statistik. Denna typ av arbetssätt ska leda till att yrkeskunnandet utvecklas.²⁴

3.3 Metoden

Dahlberg och Forssell beskriver BBIC-metoden som ett hus där alla delar krävs för att det ska vara beboeligt. Grunden till huset är forskning. De menar att uppföljningen är en otroligt viktig del av arbetet för att se till att modellen fungerar och för att kunna göra de ändringar som krävs. Vidare menar författarna att BBIC ska ses som en yttre ram inom vilken flera olika metoder kan användas.²⁵

²¹ Dahlberg; Forssell (2013), s. 17.

²² Dahlberg; Forssell (2013), s. 20.

²³ Dahlberg; Forssell (2013), s. 21.

²⁴ Dahlberg; Forssell (2013) s. 16-17.

²⁵ Dahlberg; Forssell (2013), s. 21 ff.

Husets tak består av BBIC-triangeln. Triangelns tre sidor motsvarar vars ett intresse av betydelse för BBIC-modellen vilka alla ska vägas in vid en bedömning. De olika sidorna representerar barnets behov, föräldrarnas förmåga samt familj och miljö. Barnet ska användas som utgångspunkt för alla sidorna. För varje sida finns det sedan flera underintressen som ska tydliggöra utgångspunkterna för varje intresse.²⁶

Rummen, det som fyller ut huset, består av formulär, rutiner och möten. Formulären byggs upp utifrån triangeln och följer hela processen. Det finns alltså flera olika typer av formulär och dessa representerar olika delar av huset, vissa möter man kanske redan i entrén – såsom ansökan och anmälan.²⁷

Vad gäller möten finns en tydlig struktur bland annat för när möten ska hållas, vilket syfte de har, vilka som ska närvara samt vilka formulär som ska användas. Detta för att skapa enhetlighet men också för att göra det enklare för personalen.²⁸

Dahlberg och Forssell menar att det har en poäng att måla upp BBIC som ett hus eftersom helheten är en viktig del av metoden även om den är uppdelad i olika delar.

3.4 Triangeln

Varje sida av triangeln svarar alltså för vardera ett intresse för vilka det sedan finns sammanlagt tjugo underrubriker. Nedan finns en bild på triangeln för att göra det lättare att förstå dess uppbyggnad.

Rubriken för triangelns bas är familj och miljö och de faktorer som vägs in är familjens bakgrund och situation, familjens nätverk, boende, arbete, ekonomi, social integrering samt lokalsamhällets resurser. I denna del av triangeln gör sig det utvecklingsekologiska perspektivet påmint och principen om att se situationen i ett sammanhang.²⁹

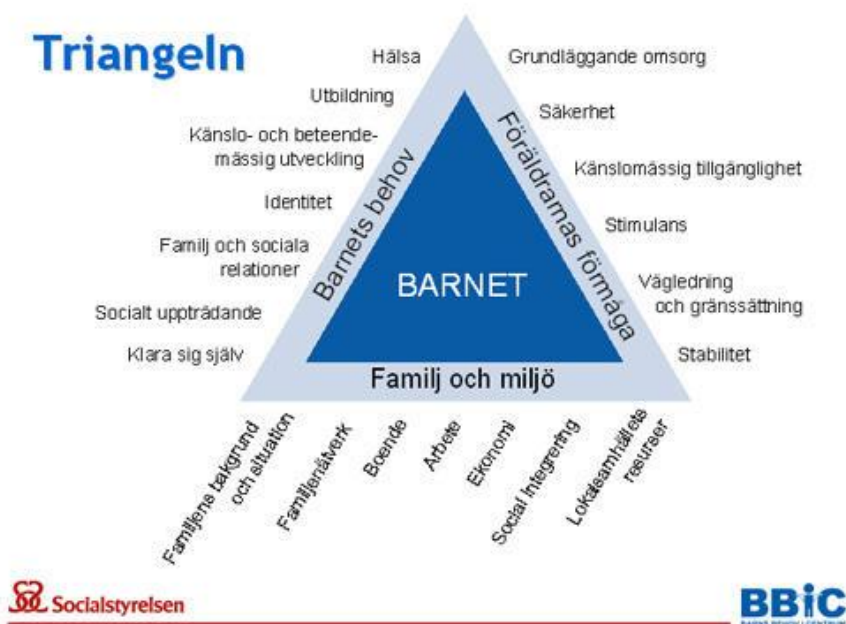
²⁶ Dahlberg; Forssell (2013), s. 23 f.

²⁷ Dahlberg; Forssell (2013), s. 24 f.

²⁸ Dahlberg; Forssell (2013), s. 26.

²⁹ Dahlberg; Forssell (2013), s. 29 ff.

Kärnan i BBIC finns på triangelns vänstra sida – barnets behov. Sidans sju underrubriker kallas *de sju behovsområdena* och motsvarar vad barn anses behöva för att utvecklas till välfungerande vuxna. De sju behovsområdena är hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande samt förmåga att klara sig själv.



Källa: www.socialstyrelsen.se

Att utreda barnets behov är dock mer invecklat än att bara se till dessa sju områden, till exempel krävs åldersanpassning eftersom innehållet i ett behovsområde varierar beroende på barnets ålder. Vidare måste bland annat också tas i åtanke att behovsområdena samspelar och influerar varandra vilket också innebär att svagheter och styrkor kan jämnas ut mellan dem.³⁰

På triangelns högra sida finns föräldrarnas förmåga. Förmågan som avses är den hur föräldrarna tillgodoser barnets behov utifrån aspekterna grundläggande omsorg, säkerhet, känslomässig tillgänglighet, stimulans, vägledning och gränssättning samt stabilitet. Varje aspekt gällande föräldrarnas förmåga ska kopplas till var och ett av de sju behovsområdena som utgör barnets behov. Att tänka på är att aspekterna kan ha olika innebörd beroende på vilket behovsområde som det kopplas till. Även här är

³⁰ Dahlberg; Forssell (2013), s. 39 ff.

viktigt att också ha i åtanke barnets ålder samt samspelet mellan aspekterna.³¹

Att sedan koppla ihop triangeln görs i flera steg. Om man ska utreda ”Hälsa” börjar man med att se till barnets behov. Sedan går man vidare med att se vilken förmåga föräldrarna har att uppfylla dessa behov utifrån de sex aspekterna på den högra sidan av triangeln. Nästa steg blir att utreda barnets hälsa i förhållande till faktorerna i triangelns bas. Till slut görs en samlad bedömning av hur behovsområdet uppfylls.³²

3.5 Dokumentation

BBIC bygger till stor del på dokumentation där det finns formulär för alla delar av utredningen. Formulären används för att strukturera och analysera vilka behov barnet har och är uppbyggda efter triangeln och grundprinciperna. Formulären som är utformade av Socialstyrelsen innehåller frågor som handläggaren ska hålla sig till vid sin utredning.³³ Fördelen med detta är att handläggningen för utredningarna torde bli likadan oberoende av var eller vem denna utförs. Frågan är dock om just detta även leder till nackdelen att utredningen inte anpassas tillräckligt efter varje enskilt fall. Vi återkommer till detta i nästa avsnitt.

De formulär som används vid en utredning är grunduppgifter, ansökan, anmälan, utredningsplan, utredning enligt 11 kap.1 § SoL samt mall för utredning. Förutom BBIC-formulären finns dessutom så kallade stöddokument. Dessa är sådana dokument som görs av andra enheter än socialtjänsten, till exempel konsultationsdokument från förskola eller skola, läkarundersökningar och så vidare.³⁴

Det som är intressant för denna undersökning är hur bedömningen går till från det att en anmälan kommer in. Socialnämnden ska då göra en förhandsbedömning av situationen för att ta reda på om det krävs vidare utredning av situationen. Handläggaren ska börja med att se till de problem

³¹ Dahlberg; Forssell (2013), s. 53 ff.

³² Dahlberg; Forssell (2013), s. 61 ff.

³³ Dahlberg; Forssell (2013), s. 75 ff.

³⁴ Dahlberg; Forssell (2013), s. 75 ff.

som kommit fram i anmälan, berörs något av de sju behovsområdena bland barnets behov i triangeln? Handläggaren behöver klargöra vad som kan ligga bakom problematiken. Sedan görs en kort sammanfattning och handläggaren fattar sedan beslut om eventuella vidare åtgärder.³⁵

3.6 Resultat

Dahlberg och Forssell menar att BBIC har fått ett bra mottagande av förvaltnings- (tidigare läns-) och kammarrätt.³⁶ Vad de menar med detta framgår dock inte och vi får helt enkelt hålla med det påståendet tills vi själva kommit fram till något resultat.

I forskningsrapporten *Barnet eller blanketterna i fokus* av Gladh och Palm från 2011 skriver författarna att antalet omhändertagna barn minskat sedan BBIC infördes i de undersökta kommunerna. Hur genomförandet av utredningar har gått till har också blivit tydligare sedan man börjat arbeta enligt BBIC-modellen. Författarna upptäckte däremot inte någon skillnad vad gäller skiljandet av fakta och värderingar, dessa skrivs tyvärr fortfarande samman, vilket dock troligtvis inte beror på den nya metoden utan snarare är något som lever kvar sedan tidigare. Barnet har till synes fått större fokus efter det att BBIC införts och om barnet inte kommit till tals i utredningen har man angett varför. Dock har uppföljningen av barnen blivit sämre efter och även om färre brister upptäckts i BBIC-utredningar än i tidigare utredningar så var man före BBIC bättre på att åtgärda bristerna. Gladh och Palms undersökning visade även att BBIC-modellen användes flexibelt av de som arbetade med den, men att den ändå stärkte rättssäkerheten då BBIC ger klara ramar för hur en utredning ska gå till och se ut. Detta menar författarna är positivt och ett av de mål som BBIC haft. Samtidigt menar de att blanketterna och formulären gör handläggaren mer inskränkt i sitt arbete och att detta kan ta upp onödigt mycket tid, tid som tas från klienterna. Generellt så menar författarna att det är positivt att fokus på barnets behov och omgivning ökat, samtidigt som man inte helt kan klargöra att detta beror

³⁵ Dahlberg, Forssell (2013), s. 81 ff.

³⁶ Dahlberg; Forssell (2013), s. 145 f.

på BBIC eller om det skulle kunna bero på någon annan faktor, så som ökad kunskap inom socialtjänsten.³⁷

Gladh och Palm fokuserar sin undersökning på processen och metoden inom socialtjänsten medan det som denna undersökning försöker få fram är om socialtjänstens metod är förenlig med domstolens metod. Jag tycker ändå det är intressant att ta upp vilka förändringar som BBIC kan ha lett till inom socialtjänsten.

³⁷ Gladh; Palm (2011), s. 44-49.

4 Relevant praxis

4.1 Inledning

För att få fram huruvida det finns en metod eller specifika bedömningsgrunder för hur förvaltningsrätten beslutar i mål rörande beredande av vård av unga med hjälp av LVU har jag gått igenom ett femtiotal rättsfall från år 2013. Det har utan tvekan gått att urskönja ett mönster i dessa fall även om några av fallen skiljer sig åt genom att utöka vad domstolen tagit in i sin bedömning. Jag har använt mig av fall från landets alla tolv förvaltningsrätter för att försöka få med i fall det skulle finnas skillnader över landet. Dock inser jag att detta inte går att fastställa utifrån det antal rättsfall jag valt och med bakgrund av det faktum att det från vissa av förvaltningsrätterna endast finns ett eller två fall representerade.

Då det endast är själva beslutsprocessen och huruvida det förekommer någon slags metod i förvaltningsrätternas avgöranden har jag valt att endast mycket kortfattat ta upp vad fallen handlar om. Detta har två anledningar; dels att det inte är relevant för det som ska undersökas i uppsatsen och dels att någon mer omfattande redogörelse hade tagit för stort utrymme.

4.2 Förvaltningsrätternas bedömningsgrunder

4.2.1 Falun

Från förvaltningsrätten i Falun har jag undersökt fem rättsfall. Tre av fallen berör risk för att barnen skadas på grund av att det finns risk för misshandel.³⁸ I de två övriga fallen är det fråga om huruvida det föreligger bristande omsorgsförmåga utifrån förhållanden så som dålig ekonomi,

³⁸ Mål nr 4453-13, 4287-13, 5309-12.

ostädad hemmiljö samt övriga förhållanden hos föräldrarna såsom exempelvis sjukdom.³⁹

I mål nr 4287-13 och 4453-13 är det i båda fallen fråga om misstanke att spädbarn far illa i hemmet. Detta föranleder att domstolen i dessa fall tar upp frågan om barnets ålders betydelse för behovet av vård. Rätten konstaterar att ju mindre barn desto större behov av skydd och omsorg finns det. Domstolen betonar spädbarnets fullständiga beroende av andra för att få den omsorg det behöver.

I mål nr 4453-13 använder sig förvaltningsrätten, förutom tillämpliga bestämmelser i form av lagtext, av förarbeten för att förklara vad som avses med brister i omsorgen (som är en av förutsättningarna för beredande av vård enligt 2 § LVU). Domstolen skriver:

Under uttrycket *brister i omsorgen* faller situationer då barnet utsätts för vanvård. Det kan vara fråga om att barnet allvarligt missköts i fråga om hygien, kläder eller mat. Brister i omsorgen föreligger också när föräldrarna utsätter barnets hälsa för en påtaglig risk att skadas genom att inte se till att barnet får lämplig sjukvård. Även fall där föräldrarna placerar barnet i en miljö som innebär en påtaglig risk för att dess hälsa eller utveckling skadas omfattas. Begreppet brister i omsorgen täcker också situationer då föräldrarna överlåter ansvaret för barnet på andra personer som inte kan tillförsäkra barnet en trygg uppväxtmiljö. Det bör understrykas att problem hos föräldrarna i sig inte skall föranleda ett omhändertagande för samhällsvård. Det väsentliga är de följder som dessa problem för med sig för barnet (prop. 1989/90:28 s. 107 f).⁴⁰

Det är viktigt att domstolen reder ut de begrepp som framkommer i lagtexten eftersom det är dessa som sedan ligger till grund för beslut.

I samtliga fall från Falun framkommer på ett eller annat sätt att de tillämpliga bestämmelser som domstolen grundar sitt beslut på är 1 § andra och femte stycket samt 2 § LVU. I mål nr 5309-12 tas dessutom ett rättsfall

³⁹ Mål nr 4811-13 och 4763-13.

⁴⁰ Mål nr 4453-13 s. 6 f.

från Högsta förvaltningsdomstolen (dåvarande Regeringsrätten) upp. I fallet från år 2009 har domstolen definierat vad som avses med begreppen ”påtaglig risk för skada av hälsa och utveckling” samt ”otillbörligt utnyttjande” (även dessa två begrepp är rekvisit för beredande av vård enligt 2 § LVU).⁴¹ Precis som nämndes ovan är det viktigt att definiera de begrepp som ska ligga till grund för beslut.

I övrigt finns ett genomgående mönster för samtliga av förvaltningsrätten i Faluns domar och detta följer de rekvisit som uppställs i 1 och 2 §§ LVU. Domstolen har således ett antal frågeställningar som ska besvaras för att avgöra frågan om beredande av vård. Först och främst ska konstateras huruvida det föreligger brister i omsorgen eller något annat missförhållande i hemmiljön som framgår av 2 § LVU. Därefter kommer frågan om det finns påtaglig risk för att den unges hälsa och utveckling skadas till följd av de brister i omsorgen domstolen kommit fram till. Slutligen har domstolen kvar att ta ställning till i fall det föreligger samtycke till vård eller inte. Även i de fall samtycke föreligger kan det finnas anledning för vård enligt LVU då vården till exempel kanske inte kan garanteras fullt ut med givet samtycke⁴².

Även om 1 § femte stycket LVU tas upp som en tillämplig bestämmelse kommer det sedan inte någon redogörelse för på vilket sätt barnets bästa legat till grund för beslutet i något av fallen.

4.2.2 Göteborg

Från förvaltningsrätten i Göteborg har jag undersökt fyra fall. Två av dessa fall berör ett och samma barn, nämligen mål nr 5449-13 E och 11916-13. Fallen rör en flicka född 2005 och förvaltningsrätten redogör först för de tillämpliga bestämmelserna för målet för att sedan gå vidare till att söka besvara frågan huruvida det förligger påtaglig risk för skada av flickans hälsa och utveckling på grund av de rådande förhållandena. Domstolen väcker dessutom frågan om socialnämnden gjort tillräckliga försök till frivilliga insatser. Detta kopplas till frågan om samtycke samt ifall det finns

⁴¹ RÅ 2009 ref. 64.

⁴² Mål nr 4453-13.

utrymme för insatser på frivillig väg⁴³, vilket torde bero på att LVU är en tvångslagstiftning som ska tillämpas restriktivt och endast då det finns tungt vägande skäl.⁴⁴ Andra gången målet är uppe för bedömning har således insatser prövats men inte visat sig tillräckliga. Domstolen tar åter upp tillämpliga bestämmelser och utgår sedan från rekvisiten huruvida det föreligger brister i hemförhållanden, om det finns påtaglig risk för skada av hälsa och utveckling samt ifall det finns samtycke för vård eller ej.⁴⁵

Ett annat fall berör ansökan om vård för en flicka född 1997 som lider av en lindrig utvecklingsstörning. Förvaltningsrätten börjar sin bedömning med att ta upp tillämplig lagstiftning. Inga förarbeten används för att definiera begrepp (det samma gäller för ovan nämnda fall). Sedan ställs frågan om brister i omsorgen och i samband med detta ställer sig domstolen också frågan ifall det föreligger vanvård samt huruvida vårdnadshavaren har insikt i dotterns problematik eller ej. Frågan om samtycke lyfts ur ett perspektiv där det är frågan om givet samtycke går att lita på samt huruvida det finns risk att detta tas tillbaka.⁴⁶

Det sista fallet från förvaltningsrätten i Göteborg berör ett tvillingpar födda 2012. Här lyfts frågan, liksom i bland annat i målen 4287-13 och 4453-13 från Luleå, om barnens ålders betydelse för behovet av omsorg. Förutom de ”vanliga” frågorna rörande missförhållanden i miljön (d.v.s. någon typ av brister i omsorgen), påtaglig risk för skada av hälsa och utveckling samt samtycke tas dessutom frågor om huruvida det föreligger ett vårdbehov samt om detta kan tillgodoses på frivillig väg eller om tvångsvård krävs. Vidare tar domstolen upp huruvida det kan finnas risker för att ett samtycke återtas samt risken *med* ett återtaget samtycke.⁴⁷

Unikt för det sistnämnda fallet är att betydelsen av umgänge för att verka för en god kontakt mellan barn och föräldrar betonas. Det här skulle kunna vara förvaltningsrättens sätt att betona intresset av barnets bästa som

⁴³ Mål nr 5449-13 E.

⁴⁴ Se Förvaltningsrätten i Linköpings dom från 2013-08-09, mål nr 4579-13 (under 4.2.6).

⁴⁵ Mål nr 11916-13.

⁴⁶ Mål nr 1498-13.

⁴⁷ Mål nr 5783-13.

härstammar ur 1 § femte stycket LVU⁴⁸, men också eventuellt art. 8 i EKMR rörande rätten till privat- och familjeliv⁴⁹ samt 6 kap. 2 a § FB⁵⁰.

4.2.3 Härnösand

Endast ett fall representerar beslut från förvaltningsrätten i Härnösand. Det fallet rör en flicka född 1998 som socialnämnden ansöker om vård för på grund av antagande om hedersrelaterat våld i hemmet. Precis som i ovan nämnda fall börjar domstolen med att redogöra för tillämpliga bestämmelser samt tar upp frågan om det föreligger påtaglig risk för skada av hälsa och utveckling. Domstolen utvecklar den sistnämnda frågan med att poängtera att det ska vara för handen konkreta omständigheter som talar för att barnet riskerar att skadas av förhållanden i hemmet för att vård enligt LVU ska vara aktuellt. Domstolen tar också vad som verkar ses som förmildrande omständigheter, nämligen den eventuella förekomsten av kulturkrockar samt att det måste få finnas en viss tid för anpassning till det svenska samhället och svenska normer.⁵¹

4.2.4 Jönköping

I mål nr 1007-13 från Jönköpings förvaltningsrätt ansökte socialnämnden om omedelbart omhändertagande av en pojke född 1997 på grund av att

⁴⁸ Se ovan under kap. 2 rörande relevant lagstiftning.

⁴⁹ Article 8 - Right to respect for private and family life

1. Everyone has the right to respect for his private and family life, his home and his correspondence.

2. There shall be no interference by a public authority with the exercise of this right except such as is in accordance with the law and is necessary in a democratic society in the interests of national security, public safety or the economic well-being of the country, for the prevention of disorder or crime, for the protection of health or morals, or for the protection of the rights and freedoms of others.

⁵⁰ Barnets bästa skall vara avgörande för alla beslut om vårdnad, boende och umgänge.

Vid bedömningen av vad som är bäst för barnet skall det fästas avseende särskilt vid

- risken för att barnet eller någon annan i familjen utsätts för övergrepp eller att barnet olovligen förs bort eller hålls kvar eller annars far illa, och
- barnets behov av en nära och god kontakt med båda föräldrarna.

Hänsyn skall tas till barnets vilja med beaktande av barnets ålder och mognad.

⁵¹ Mål nr 3523-13.

nämnden ansåg föräldrarna ha bristande omsorgsförmåga. Domstolen tar upp tillämpliga bestämmelser samt använder sig av Socialstyrelsens allmänna råd gällande beredande av vård av unga enligt LVU (SOSFS 1997:15) för att definiera vissa begrepp. Målet skiljer sig något från de som redan tagits upp då det för ett omedelbart omhändertagande endast behöver visas att det *sannolikt* finns ett behov av vård⁵². För att ta reda på detta måste dock de ”vanliga” frågorna om brister i omsorgen, påtaglig risk för skada samt samtycke utredas.

I det andra målet från Jönköping följer domstolen det mönster som kan urskönjas från tidigare domar, d.v.s. endast de ”vanliga” grunderna för bedömning tas upp.⁵³

4.2.5 Karlstad

Målen från förvaltningsrätten i Karlstad följer till stor del det mönster som tycks skönjas i de ovan nämnda fallen.⁵⁴ I tre fall av fyra framträder dock mer specifika bedömningsgrunder för just de ifrågavarande målen. I mål 3690-13 betonas, förutom de ”vanliga” frågorna, vikten av att inte grunda behovet av vård enligt LVU på enskilda händelser.

I mål 4214-13 berörs på vilken nivå beviskravet bör ställas när det kommer till LVU-mål. Domstolen menar att beviskraven inte kan ställas särskilt högt med tanke på att LVU är en skyddslagstiftning. Vad gäller samtycke framhäver förvaltningsrätten i detta fall att detta ska gälla *nödvändig* vård.

I det sista målet från Karlstad tas återigen barnets ålders betydelse för beslut upp.⁵⁵ Domstolen resonerar också över den avgörande betydelsen att ett samtycke garanterar att vård och omsorg kan tillgodoses på ett stadigvarande och tillförlitligt sätt.⁵⁶

⁵² 6 § första stycket LVU.

⁵³ Mål nr 1061-13.

⁵⁴ Mål n. 2197-13.

⁵⁵ Jfr. bl.a. mål 4287-13 och 4453-13 från förvaltningsrätten i Luleå (kap. 4.2.7).

⁵⁶ Mål nr 4297-13.

En intressant parentes från Karlstad är att härifrån kommer de enda två målen av femtio som undersökts där föreskrifterna om sekretess i målen faktiskt visat sig i de publicerade rättsfallen (d.v.s. namn och annan personlig formalia har tagits bort från materialet).⁵⁷

4.2.6 Linköping

De flesta målen (8/11) från förvaltningsrätten i Linköping utgår från de ”vanliga” bedömningsgrunderna som vi sett i målen ovan samt tillämpliga bestämmelser i form av lagstiftning och förarbeten för att definiera särskilda begrepp.⁵⁸ En del av dessa tar dock även upp andra bedömningsgrunder som har betydelse för det specifika fallet i fråga. Mål 2684-13 betonar betydelsen av barnets ålder. I ett annat mål fastställs att med begreppet ”tungt vägande skäl” följer att det måste ställas höga krav på utredningen som ska ligga till grund för bedömningen i förvaltningsrätten.⁵⁹

I mål 6632-13 tillägger domstolen, förutom de ”vanliga” bedömningsgrunderna, att det är viktigt att en helhetsbedömning görs av barnens situation. Vidare betonas vikten av att fokus ligger på barnet, och inte föräldrarnas problem när det kommer till avgörandet av om det finns brister i förmågan att tillgodose barnets behov. Det väsentliga är således huruvida föräldrarnas problem (t.ex. sjukdom) får negativa effekter för barnen.

Tillägg görs även i mål 6879-13/7676-13 och 7562-13. I det förstnämnda fallet utvecklar domstolen att *konkreta omständigheter* avser förmågan i det enskilda fallet att ta hand om sitt barn och att endast detta kan ligga till grund för ett beslut om tvångsvård. I det andra fallet tas frågan om vårdnadshavares insikt till problematiken upp som bedömningsgrund för om vård ska beredas enligt LVU eller inte.

Utöver dessa fall finns det några som skiljer sig så pass från de så kallade ”vanliga” grunderna att jag väljer att behandla dessa separat. Till att börja

⁵⁷ Se mål nr 3690-13 och 4214-13.

⁵⁸ Mål nr 1601-13, 2684-13, 3338-13, 4580/81-13, 4579-13, 6632-13, 6879-13/7676-13, 7562-13, 8015-13.

⁵⁹ Mål nr 4579-13.

med handlar det om ett mål där domstolen framhäver att *brister i omsorgsförmågan* ska ses i förhållande till barnens särskilda behov. Här betonas alltså återigen barnets behov framför föräldrarnas brister (jfr ovan mål 6632-13). Vidare berörs i samma mål betydelsen av samtycke. Domstolen påpekar att ett samtycke från bara den ena vårdnadshavaren inte är tillräckligt får vård på frivillig väg.⁶⁰ I ett annat mål berörs inte det vanliga bedömningsgrunderna då domstolen stannar vid frågan huruvida vård på frivillig väg kan anses tillräckligt utrett.⁶¹

4.2.7 Luleå

I besluten från Luleå förvaltningsrätt tillkommer egentligen inga nya bedömningsgrunder. Samtliga sex fall tar upp de så kallade ”vanliga” grunderna.⁶² I ett fall tas på nytt upp barnets ålders betydelse samt att LVU bör tillämpas restriktivt.⁶³ I mål 1256-13 betonar domstolen att det är nuvarande förhållanden som ska ligga till grund för avgörandet.⁶⁴ Av mål 1256-13 framgår utöver de vanliga bedömningsgrunderna att det är kommunen/socialnämnden som har bevisbördan för att omständigheter för vård enligt LVU föreligger.

I mål 2574-12 nämns utöver 1 § femte stycket om barnets bästa även art. 3 i Barnkonventionen. Här betonar alltså förvaltningsrätten ytterligare barnets bästa. Dock ligger inte detta till grund för någon särskild bedömningsgrund i målet.

⁶⁰ Mål nr 5060-12.

⁶¹ Mål nr 6938-13.

⁶² Mål nr 578-13, 2495-13.

⁶³ Mål nr 690-13. Jfr bl.a. mål nr. 4287-13 och 4453-13 från förvaltningsrätten i Falun (4.2.1).

⁶⁴ Jfr mål nr 4579-13 från förvaltningsrätten i Linköping (kap. 4.2.6).

4.2.8 Malmö

Samtliga sex av de fall som undersökts från förvaltningsrätten i Malmö tar upp de ”vanliga” bedömningsgrunderna.⁶⁵ Utöver det bedöms också hälften av målen till viss del baserat på vårdnadshavarnas insikt om problematiken samt beroende på förutsättningarna för ett samarbete mellan dessa och socialtjänsten.⁶⁶

I mål 5754-13 framtonar domstolen att beviskraven i LVU-mål inte är lika högt ställda som i brottmål till följd av dess karaktär som skyddslagstiftning.

4.2.9 Stockholm

Från förvaltningsrätten i Stockholm har jag undersökt två fall där båda tar upp de bedömningsgrunder som varit aktuella i om inte alla så nästintill alla fall så här långt.⁶⁷ Det ena fallet berör dessutom förhållandet angående insikt i rådande omständigheter som en grund samt samtycke och huruvida detta kan garantera förutsättningar för vård på frivillig väg.⁶⁸

4.2.10 Umeå

Tre av fem mål berör endast bedömningspunkterna som avser brister i omsorgen, påtaglig risk för skada av hälsa och utveckling samt huruvida samtycke för vården föreligger eller inte (med andra ord de ”vanliga” bedömningsgrunderna).⁶⁹ Övriga två fall tar utöver nämnda grunder även upp betydelsen av vårdnadshavarnas insikt i problematiken samt vilka samarbetsmöjligheter som finnes mellan dem och socialtjänsten.⁷⁰

⁶⁵ Mål nr 6922-13, 10677-13.

⁶⁶ Mål nr 4240-13, 6677-13, 9088-13.

⁶⁷ Mål nr 24817-13, 25565-13.

⁶⁸ Mål nr 25565-13.

⁶⁹ Mål nr 746-13 E, 954-13, 1947-13.

⁷⁰ Mål nr 643-13, 1627-13.

4.2.11 Uppsala

I det första målet från förvaltningsrätten i Uppsala görs bedömningen utifrån de ”vanliga” grunderna som nu nämnts så många gånger.⁷¹ I målet 5196-13 tas däremot utöver de grunderna även rekvisiten insikt i problematiken och barnets vilja in som underlag för bedömningen.

4.2.12 Växjö

De två allra sista fallen som utgör underlag för denna studie kommer alltså från förvaltningsrätten i Växjö. I det första målet tas de ”vanliga” bedömningsgrunderna upp men också en helt ny grund tas fram som rekvisit, nämligen huruvida barnets ålder är avgörande för dess trovärdighet.⁷² Det andra målet utgår inte från brister i omsorgen utan fäster bedömningen på huruvida det är fråga om någon annat förhållande i hemmet som kan föranleda vård enligt 2 § LVU. Utöver detta tas de ”vanliga” grunderna påtaglig risk för skada av hälsa och utveckling samt om samtycke för vård föreligger. Dessutom ligger till grund för bedömningen också rekvisiten om det finns insikt i problematiken samt ifall fullt samtycke till den omfattning av vård som krävs föreligger.⁷³

⁷¹ Mål nr 1520-13/1732-13.

⁷² Mål nr 874-13.

⁷³ Mål nr 4236-13.

5 Analys

5.1 Sammanfattning av BBIC-metoden

BBIC-metoden bygger på flera olika komponenter så som forskning, den så kallade BBIC-triangeln, formulär, rutiner och möten. Förutom dessa komponenter finns det också nio stycken grundprinciper som ska genomsyra arbetet efter modellen. Dessa är 1) barn och unga i centrum, 2) teoretiska utgångspunkter, 3) likvärda möjligheter för alla barn, 4) samarbete med barn och deras familjer, 5) samverkan mellan myndigheter vid utredning och bedömning av insatser, 6) identifiera resurser och brister, 7) insatser under utredningens gång, 8) utredningen som utgångspunkt för planering, och 9) uppföljning av insatser samt kunskap och beprövad erfarenhet.

BBIC-triangeln utgör kärnan i och är den del av metoden som till största del kommer att ligga till grund för jämförelsen med den metod som framkommit ur rättsfallen från förvaltningsrätterna. Triangelns tre sidor motsvarar vars ett intresse som i sin tur ligger till grund för bedömningar som tar sin utgångspunkt i triangeln. Det är fråga om 1) barnets behov, 2) föräldrarnas förmåga, och 3) familj och miljö. Varje intresse har sedan flera underintressen som ska vägas mot intressen på de andra av triangeln ben.

De intressen som hör till barnets behov är hälsa, utbildning, känslö- och beteendemässig utveckling, identitet, familj och sociala relationer, socialt uppträdande samt förmåga att klara sig själv; sammanlagt sju stycken. Hänsyn måste också tas till bland annat ålder eftersom barnets behov varierar beroende på denna variabel.

Föräldrarnas förmåga utgörs utifrån grundläggande omsorg, säkerhet, känslomässig tillgänglighet, stimulans, vägledning och gränssättning samt stabilitet.

Den tredje och därmed sista sidan av triangeln, familj och miljö, formuleras av faktorerna familjens bakgrund och situation, familjens nätverk, boende, arbete, ekonomi, social integrering samt lokalsamhällets resurser.

Vid tillämpande av metoden kopplas triangeln ihop i olika steg. Ett behov på en sida av triangeln, till exempel på sidan där barnets behov uttrycks, ska vägas mot samtliga intressen på de två andra sidorna av triangeln för att se till vilken förmåga föräldrarna har att uppfylla intresset i fråga samt hur det intresset påverkas av faktorerna som finns under familj och miljö.

5.2 Sammanfattning av förvaltningsrätternas metod

Av vad som framgår av de rättsfall som undersökts verkar kunna urskönjas en metod för hur förvaltningsrätterna gör sina bedömningar. De rekvisit som tycks utgöra grunden för metoden återfinns i den för området relevanta lagstiftningen. De tre bedömningsgrunderna som är mest framträdande och som under kapitel 4 kallats för *de "vanliga" bedömningsgrunderna* är 1) om det föreligger brister i omsorgen (eller annan omständighet som härrör till hemmiljön), 2) om det finns en påtaglig risk för skada av den unges hälsa och utveckling samt 3) huruvida det föreligger samtycke för den vård som är för handen.

Bedömningsgrunderna 1) och 2) återfinns i 2 § LVU var stadgas att *Vård skall beslutas om det på grund av fysisk eller psykisk misshandel, otillbörligt utnyttjande, brister i omsorgen eller något annat förhållande i hemmet finns en påtaglig risk för att den unges hälsa eller utveckling skadas.*

Den första grunden, brister i omsorgen, har anpassats till att bytas ut mot det förhållande i det aktuella fallet som kunnat utgöra en påtaglig risk för skada av hälsa eller utveckling. I de fall det varit fråga om ansökan om vård på grund av misstanke om misshandel har det alltså varit detta förhållande som varit till grund för bedömning under 1).

Den tredje grunden rörande samtycke har i flera fall fått följdfrågor som ytterligare grund för bedömning. Det har till exempel varit fråga om fall där samtycket ifrågasatts varför bedömningar om huruvida det givna samtycket ska kunna anses garantera den vård som är behövlig i det aktuella fallet samt i fall det finns risk att ett givet samtycke återtogs. Enligt 1 § andra stycket

LVU kan inte vård beredas enligt lagen i det fall samtycke föreligger. Det är därför viktigt att detta förhållande utreds. I de fall samtycke lämnats men detta av någon anledning inte ansett pålitligt eller tillräckligt av rätten har man trots detta beslutat om vård enligt LVU.

Förutom de ”vanliga” bedömningsgrunderna har andra rekvisit använts vid bedömningar för beslut i sådan omfattning att de får anses utgöra en del av metoden. Det gäller bland annat betydelsen av barnets ålder som i sin tur har att göra med hur beroende barnet i fråga är av vård och omsorg. Några av de övriga rekvisiten berör förhållanden eller omständigheter som härrör till vårdnadshavaren. Det gäller till exempel vårdnadshavarens insikt i den problematik eller situation som råder samt bedömningen av samarbetsförmågan vårdnadshavare och socialnämnd emellan.

Något som också betonats i en rad mål är att LVU ska tillämpas restriktivt men även att beviskraven inte kan ställas särskilt högt med bakgrund av att det är fråga om en skyddslagstiftning. Dessa två rekvisit får också anses utgöra bedömningsgrunder och är såldes något som domstolen har att förhålla sig till vid sina avgöranden.

Förarbeten används av domstolarna för att definiera begrepp som ligger till grund för bedömningarna som ska göras.

Något som däremot inte framgår som en del av metoden utan som istället framträtt som oklart är om det egentligen är barnets behov eller vårdnadshavarens oförmåga som ska stå i fokus vid bedömningen. Det finns mål som talar för vardera sidan men med bakgrund av att bedömningarna enligt 1 § femte stycket LVU ska utgå från barnets bästa får antas att tanken är att det är förhållanden/omständigheter som beror på barnet som ska vara i fokus. För detta talar också bland annat domen från förvaltningsrätten i Linköping, mål nr 6632-13.

I övrigt berörs inte begreppet barnets bästa någon nämnvärt i rättsfallen förutom vad gäller redogörelser av 1 § femte stycket LVU i den inledande delen av domstolarnas resonemang. I vart fall inte uttryckligen som en särskild bedömningsgrund. Kanske får man anta att barnets bästa redan tagits i beaktande i formuleringen av den övriga lagtexten och att domstolarna därför inte väljer att mer ingående beröra denna del.

5.3 Jämförelse

BBIC-metoden och den metod som framträder ur förvaltningsrätternas avgöranden verkar vid en första anblick vara relativt olika. Vad gäller BBIC talas om grundprinciper, triangeln och formulär. Domstolen utgår vid sina bedömningar från lagstiftning för att få fram vilka rekvisit som ska följas och förarbeten för att reda ut innebörden av de begrepp som framkommer i dessa rekvisit. Det är därmed tillsynes två olika metoder som ligger bakom hur man fattar beslut och gör sina bedömningar. Den intressanta frågan är dock huruvida själva bedömningsgrunderna som ligger till grund för besluten också skiljer sig åt eller om det i detta avseende faktiskt förekommer en del likheter.

Till grund för själva BBIC-modellen ligger bland annat svensk lagstiftning. Metoden får alltså på ett eller annat sätt antas vara uppbyggd runt den lagstiftning som även förvaltningsrätterna grundar sina bedömningar i. Denna omständighet torde leda till att det finns en del likheter vad gäller de bedömningsgrunder som används i de olika metoderna.

De intressen som ställning ska tas till vad gäller BBIC-metoden är de tre som framkommer ur triangeln, nämligen barnets behov, föräldrarnas förmåga samt familj och miljö. De rekvisit som mest frekvent används i förvaltningsrätternas avgöranden är om det föreligger brister i omsorgen eller annat förhållande i hemmiljön, om det utifrån dessa brister finns risk för påtaglig skada av den unges hälsa och utveckling samt hur det ligger till vad gäller frågan om samtycke för nödvändig vård. Rent språkligt formulerade är dessa bedömningsgrunder inte helt överensstämmande, men vid en närmare granskning av innehållet syftar de till att få fram i stort sett samma information. Sättet på vilket jag menar att grunderna skiljer sig åt är på något sätt kopplat till den kontext där begreppen hör hemma. Förvaltningsrätten använder sig av en juridiskt språklig kontext vilket gör att begrepp som används inom kontexten säkert kan kännas trubbiga och svåra att ta till sig för någon utom kontexten. Det juridiska språket måste vara strikt och enhetligt så att alla inom kontexten använder de juridiska

begreppen på samma sätt för att kunna skapa förutsebarhet och rättssäkerhet.

Tillbaka till grunderna så syftar dessa till att ta reda på hur den unges hemförhållanden ser ut, både genom att se till vilka problem som finns men också genom att utreda den unges behov och hur dessa påverkas av de eventuella brister och/eller problem som finns i hemmet. I flera av förvaltningsrätternas avgöranden nämns också sådana omständigheter som barnets behov och föräldrarnas förmåga som grunder för en viss bedömning. Detta tyder ytterligare på att utformningen av BBIC-metoden har legitimitet i domstolen.

Något som inte framgår av BBIC-metoden är hur frågan om samtycke ska bedömas. Det är dock så att i de fall socialtjänsten anser sig ha vårdnadshavarnas samtycke för den vård som anses nödvändig i det aktuella fallet kan vård beredas i enlighet med SoL och ärendet behöver då inte underställas förvaltningsrätten för prövning. Detta känns som en rimlig förklaring till att BBIC inte närmare berör den frågan, även om det kanske borde göras.

Några av förvaltningsrätterna berör frågan om vårdnadshavares insikt avseende de rådande omständigheterna. Frågan är vilken av grunderna som denna omständighet ska kopplas till. Vad gäller föräldrarnas förmåga i BBIC-modellens triangel återfinns bedömningsgrunden insikt inte bland de faktorer (grundläggande omsorg, säkerhet, känslomässig tillgänglighet, stimulans, vägledning och gränssättning samt stabilitet) som hör samman med föräldrarnas förmåga. Dock kan frågan om insikt höra samman med frågan om samtycke av vård samt samtyckets omfattning. Det krävs insikt om ett problem för att inse att förändring behöver ske. Det samma gäller frågan om samarbetsförmågan vårdnadshavare och socialtjänst emellan. Möjligheten till samarbete är essentiellt för att vård ska kunna komma till stånd på frivillig väg. Finns den möjligheten inte kan vård inte garanteras utan LVU.

Barnets ålder har poängterats som betydelsefull för bedömningen i flera rättsfall. Att denna faktor utgör en viktig grund för bedömning fastställs också som en del i BBIC-metoden där det betonas att barnets ålder måste

has i åtanke när de olika intressena i triangeln vägs mot varandra då barnets behov ser olika ut beroende på vilken ålder barnet har.

5.4 Slutsats och reflektioner

Det är på något sätt en lättnad att det finns anledning att anta att bedömningsgrunderna, trots första anblickens uppfattning om metodernas olikheter, verkar ha samma innehåll även om de till viss del uppställs på olika sätt. Detta kan bero på att juridisk metod, som domstolarna använder sig av, skiljer sig åt från den metod som ingår i socialhandläggares utbildning och därav ställs också grunderna för bedömning upp på olika sätt för att passa in i den inlärd metod som passar respektive yrkesgrupp. En annan omständighet som detta kan bero på är att det är socialtjänsten som måste ta reda på hur förhållandena ligger till från grunder och därför beroende av en mer omfattande metod för utredning än domstolen är.

Den nämnda lättnaden består i att det utifrån att bedömningsgrunderna korresponderar finns en trygghet i att rättssäkerheten upprätthålls. Det skulle om det var allt för stora skillnader mellan grunderna som framkommer i de olika modellerna onekligen finnas anledning för oro då vi i Sverige skulle haft sociala myndigheter som inte grundar sina beslut på de i lagstiftningen uppställda rekvisiten om beredande av vård av unga.

Frågan om barnets bästa som avgörande för bedömningar som rör LVU-mål är egentligen svårt att kommentera då det i rättsfallen inte uttrycks klart vad barnets bästa i det enskilda fallet torde vara. Dock kan man kanske dra slutsatser om att barnets bästa är ett rekvisit som genomsyrar det som i övrigt framgår av skyddslagstiftning i LVU och dess förarbeten och att vad man kommer fram till utifrån de rekvisiten också är en bedömning av barnets bästa.

Med tanke på att barnets bästa är ett så viktigt intresse anser jag dock att detta kunde motiveras tydligare i förvaltningsrättens beslut. I en del av de undersökta målen bestämmelsen i 1 § femte stycket LVU beträffande barnets bästa som grund för bedömningen inte ens omnämns.

Barnets bästa utgör en av de grundprinciper som BBIC-metoden bygger på. Detta tyder på att intresset finns med, eller åtminstone borde finnas men, i de bedömningar som görs utifrån metoden. Det borde således ingå som en bedömningsgrund vid avgörandet om vård enligt LVU ska beredas eller inte.

Samtyckets betydelse för vård på frivillig eller tvångsmässig väg är vitalt. Av framställningen ovan framgår att utredande av samtyckets vara och inte vara tar flera olika vägar. I flertalet fall finns lämnade samtycken som egentligen skulle förutsätta att LVU sätts ur spel och att vård istället ska beredas enligt SoL. Förvaltningsrätten för dock i många fall resonemang om att lämnade samtycken får anses villkorade och att det därmed inte sträcker sig så långt som den vård som behövs förutsätter. Att det inte verkar finnas något i BBIC-modellen som beskriver hur samtycken ska hanteras får på anses vara en brist. Dock kanske det är bra att den bedömningen ska ligga hos domstolen för att få tillräckligt utrett alla de förhållanden som ligger till grund för betvivlandet av samtycket av en tredje part. I flertalet fall blir ju även samtycket villkorat av det faktum att det föreligger samarbetessvårigheter mellan socialtjänst och vårdnadshavare.

Metoderna får med bakgrund av det anförda anses stå sig bra, både i förhållande till varandra men också i förhållande till lagstiftningen och vad som framkommit från förarbetena i de undersökta rättsfallen. På något sätt blev jag positivt överraskad av överensstämmelsen mellan både metoderna emellan men också mellan metoderna och lagstiftningen. När jag formulerade mitt ämnesval och frågeställningarna till uppsatsen hade jag en rädsla att metoderna inte skulle överensstämma till den del de nu visat sig göra och såg framför mig vilka effekter detta kunde ha för rättssäkerheten.

Något jag tycker skulle vara intressant att ta reda på efter denna undersökning är hur BBIC faktiskt tillämpas i praktiken. I den här undersökningen har jag ju endast sett till hur själva metoden står sig i förhållande till dömande myndighet och lagstiftning. Jag har inte sett till hur BBIC används av socialnämnderna utan endast använt metoden så som den *bör* användas.

Den kritik som jag vill rikta mot BBIC och som tagits upp även tidigare i uppsatsen är huruvida metoden på grund av sitt manualbaserade utformande eventuellt tappar individen i det enskilda fallet. Det jag menar är om omständigheterna i det enskilda fallet kommer i andra hand på grund av de standardiserade formulär som används för dokumentation och möten i BBIC-modellen. Visserligen kan detta liknas vid lagstiftning som inte kan vara anpassad till varje enskilt fall, utan är allmänt formulerad för att kunna täcka alla eventuella fall som kan uppkomma. Frågan är dock om det inte borde förbehållas en rätt som hör hemma just i lagstiftning och inte i utredningar av barn.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Berg Eklund, Lotta; Matscheck, David. *Medför BBIC ett förbättrat barnperspektiv? En studie om arbetet med implementering av BBIC och barns delaktighet i sju nordostkommuner*. Rapport nr 19. FoU Nordost i Stockholms län 2012.

Clevesköld, Lars. Kommentar till lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. (Karnov)

Enell, Sofia. *Barnet i utredningen – en uppföljningsstudie om barns ställning i barnvårdsutredningar genomförda i BBIC*. Luppens kunskapscentrum 2009.

FN:s konvention om barnets rättigheter. New York den 20 november 1989. (CRC)

Föräldrabalk (1949:381).

Gladh, Maria; Palm, Ann. *Med barnet eller blanketter i centrum? Uppföljning av handläggningssystemet Barns behov i centrum (BBIC) i nordvästra Stockholm*. Rapport nr 1. FoU-Nordväst 2011.

Gustafsson, Marie; Ångman, Ingmar. *Barnets behov i centrum – rapport från ett förbättringsarbete i Örebroregionen 2006-2010*. Rapport nr 7. Regionförbundet Örebro 2012.

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga.

Lagen (1994:1219) om den Europeiska konventionen angående skydd för de mänskliga rättigheterna och de grundläggande friheterna.

Lundgren, Lars; Thunved, Anders. Kommentar till lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga. (Zeteo).

Lundgren, Lars; Thunved, Anders. Kommentar till socialtjänstlagen (2001:453).

Prop. 2009/10:232. *Strategi för att stärka barnets rättigheter i Sverige.*

Rasmusson, Bodil. *Barnvårdsutredningar på nya grunder.*
Socialhögskolan i Lund 2004:1.

Rasmusson, Bodil. *Barnperspektiv i den sociala barnvården.*
Socialhögskolan i Lund 2006:2.

Socialtjänstlag (2001:453).

Sveriges överenskommelser med främmande makter. Nr 20. *FN:s konvention om barnets rättigheter. New York den 20 november 1989.* (SÖ 1990:20)

Litteratur

Dahlberg, Cristina; Forssell, Anne. *BBIC i praktiken – att knäcka koden.*
Upplaga 1:8. Studentlitteratur AB 2013.

Fahlberg, Gunnar. *Socialtjänstlagarna.* Upplaga 13:1. Liber AB 2012.

Norström, Carl; Thunved, Anders. *Nya Sociallagarna.* Upplaga 23:1.
Nordstedts Juridik AB 2010.

Singer, Anna. *Barnets bästa – om barns rättsliga ställning i familj och samhälle*. Upplaga 6:1. Nordstedts Juridik AB 2012.

Internet

<http://www.socialstyrelsen.se/barnochfamilj/bbic/licens> Hämtad 2014-01-06

Rättsfallsförteckning

Förvaltningsrätten i Falun. Dom 2013-01-22. Mål nr 5309-12.

Förvaltningsrätten i Falun. Dom 2013-11-26. Mål nr 4287-13.

Förvaltningsrätten i Falun. Dom 2013-11-29. Mål nr 4453-13.

Förvaltningsrätten i Falun. Dom 2013-12-02. Mål nr: 4763-13.

Förvaltningsrätten i Falun. Dom 2013-12-10. Mål nr 4811-13.

Förvaltningsrätten i Göteborg. Dom 2013-03-15. Mål nr 1498-13.

Förvaltningsrätten i Göteborg. Dom 2013-05-27. Mål nr 5449-13 E.

Förvaltningsrätten i Göteborg. Dom 2013-07-02. Mål nr 5783-13.

Förvaltningsrätten i Göteborg. Dom 2013-11-29. Mål nr 11916-13.

Förvaltningsrätten i Härnösand. Dom 2013-11-22. Mål nr 3523-13.

Förvaltningsrätten i Jönköping. Dom 2013-03-08. Mål nr 1007-13.

Förvaltningsrätten i Jönköping. Dom 2013-04-11. Mål nr 1061-13.

Förvaltningsrätten i Karlstad. Dom 2013-07-09. Mål nr 2197-13.

Förvaltningsrätten i Karlstad. Dom 2013-10-18. Mål nr 3690-13.

Förvaltningsrätten i Karlstad. Dom 2013-11-20. Mål nr 4214-13.

Förvaltningsrätten i Karlstad. Dom 2013-11-21. Mål nr 4297-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-01-17. Mål nr 5060-12.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-04-26. Mål nr 1601-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-05-13. Mål nr 2684-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-06-20. Mål nr 3338-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-08-02. Mål nr 4580/81-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-08-09. Mål nr 4579-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-10-25. Mål nr 6632-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-11-18. Mål nr 6938-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-11-26. Mål nr 6879-13/7676-13.

Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-12-16. Mål nr 7562-13.
Förvaltningsrätten i Linköping. Dom 2013-12-23. Mål nr 8015-13.

Förvaltningsrätten i Luleå. Dom 2013-02-04. Mål nr 2574-12.
Förvaltningsrätten i Luleå. Dom 2013-04-30. Mål nr 578-13.
Förvaltningsrätten i Luleå. Dom 2013-05-08. Mål nr 690-13.
Förvaltningsrätten i Luleå. Dom 2013-07-04. Mål nr 1256-13.
Förvaltningsrätten i Luleå. Dom 2013-07-18. Mål nr 1421-13.
Förvaltningsrätten i Luleå. Dom 2013-12-06. Mål nr 2495-13.

Förvaltningsrätten i Malmö. Dom 2013-06-12. Mål nr 4240-13.
Förvaltningsrätten i Malmö. Dom 2013-08-02. Mål nr 5754-13.
Förvaltningsrätten i Malmö. Dom 2013-08-09. Mål nr 6677-13.
Förvaltningsrätten i Malmö. Dom 2013-09-03. Mål nr 6922-13.
Förvaltningsrätten i Malmö. Dom 2013-12-02. Mål nr 9088-13.
Förvaltningsrätten i Malmö. Dom 2013-12-06. Mål nr 10677-13.

Förvaltningsrätten i Stockholm. Dom 2013-11-25. Mål nr 24817-13.
Förvaltningsrätten i Stockholm. Dom 2013-12-10. Mål nr 25565-13.

Förvaltningsrätten i Umeå. Dom 2013-04-30. Mål nr 746-13 E.
Förvaltningsrätten i Umeå. Dom 2013-05-06. Mål nr 643-13.
Förvaltningsrätten i Umeå. Dom 2013-07-04. Mål nr 934-13.
Förvaltningsrätten i Umeå. Dom 2013-11-25. Mål nr 1627-13.
Förvaltningsrätten i Umeå. Dom 2013-12-09. Mål nr 1947-13.

Förvaltningsrätten i Uppsala. Dom 2013-05-07. Mål nr 1520-13/1732-13.
Förvaltningsrätten i Uppsala. Dom 2013-11-19. Mål nr 5196-13.

Förvaltningsrätten i Växjö. Dom 2013-04-12. Mål nr 874-13.
Förvaltningsrätten i Växjö. Dom 2013-12-20. Mål nr 4236-13.